

Učiteljski Tovariš

Stanovsko političko glasilo UJU — Poverjeništvo Ljubljana.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Franklinska ulica 6/1. Rokopisov ne vračamo. Nefranklinskih pism ne sprejemamo. Izdaja vsak četrtak. Narodna letna 60 Din., za inozemstvo 80 Din. Člani pos. UJU plačajo list s članarino. Oglaš po ceniku in dogovoru, davke posebej. Pošt. čk. rač. 11.197. Telefon 3112.

Ob desetletnici slovenske nacionalne šole v Prekmurju.

Leta 1919. v mesecu avgustu se je odločila usoda Prekmurja. Nacionalni smrti zapisan slovenski narod tostran Mure je bil iznenada rešen suženjstva ter pozvan v zadnji uri k vstajenju in lepši bodočnosti.

Zadnji ostanki panonske kneževine so po tisoč letih doživeli najradostnejši dan v svoji zgodovini: svoje osvobođenje in ujedinjenje z ostalimi Jugoslaveni.

Osvobođenje se je izvršilo dne 12. avgusta. Z naglimi koraki se je bližal pričetek šolskega leta, zaradi tega je bilo treba nujno organizirati nacionalno šolstvo, da bi se lahko pričelo s poukom čim prej. Te dni tedaj poteka deset let, ko se je pričelo z organizacijo slovenskega nacionalnega šolstva v Prekmurju. Doslej je šola služila na tej zemlji le tuju kot sredstvo za raznarodovanje in potujčevanje, a sedaj je postala last slovenskega naroda, ognjišče narodne prosvete ter državne in nacionalne misli in vzgoje. Šole, ki se je v njih doslej slišala samo našemu narodu tuja beseda, kjer se je slovenska materina govorica brutalno zatirala, so postale naenkrat nacionalne — slovenske. Kaka neizrekljiva blažena čuvstva so polnila srca vseh rodoljubov, ko je v istih učilnicah, kjer se je še pred kratkim bohotno šopirila madžarsčina, odmevala mila slovenska beseda! Kako srečni so otroci, ki so našli v šoli drugi svoj dom, kjer jih je učitelj sprejel s prijazno slovensko besedo, kakor jo je govorila doma mati! Nepopisno velik preobrat, ki je postavil narodovo življenje popolnoma na drugo podlago.

Konec je bilo zaničevanja in trpljenja; doba suženjstva je prešla in začeli smo graditi svoj lasten dom. K temu delu je prva bila pozvana slovenska šola. Slovenska šola popravlja, kar je bilo razdejanega v tisoč letih; vzgojo naraščajo, ki naj bo temelj v novi domovini, vlija v dušo naroda ljubav in moč spoznanja in zavesti, da se bo preročila ta zemlja, ki je bila najhuje teptana in najbolj ogrožena. Slovenska šola na tebi je, da bodo sledovi tisočletnega robstva zbrisani čimprej, da bo slehern otrok te zemlje najboljši sin svoje domovine.

Pred desetimi leti — v tem času — so se polagali prvi temelji slovenskega šolstva v Prekmurju. Organizacija šolstva pa je bila ena najtežjih nalog naše uprave. Okoliščine, v katerih se je pričelo z delom na šolskem polju, so bile skrajno nepopolne. Vse je bilo nekako razdejanost in bilo je treba iskati posamezne kose in delce, ki se je z njimi postavljati temelji naši nacionalni šoli. Bilo je treba ogromnega dela, silnih naporov in železne energije, da se je gradila na ruševinah nova stavba.

V naslednjem naj podam pogled na šolske razmere pred osvobođenjem in v prvih desetih letih v novi državi.

Osnovno šolstvo v Prekmurju za madžarskega režima.

Madžarska ni imela enotnega šolstva. Vsa šolska politika je bila dokaj komplicirana. Tako so obstajale državne šole, ki jih je vzdrževala država. Poleg državnih šol so bile občinske šole, ki so jih vzdrževale politične občine. Vsaka konfesija je imela pa svoje verske osnovne šole, ki so jih vzdrževale verske občine dotične konfesije. Isto je bilo glede učiteljstva! Na državnih šolah je postavljala vlada učiteljstvo. Na vseh drugih pa so šolske edinice učiteljstvo volile.

Pri občinskih in verskih šolah je bil gospodar šole župnik kot predsednik šolskega stolca, ki mu je bil na milost in nemilost predan tudi učitelj. Pri prošnjah je odločal cerkveni poglavar, odnosno šolski oddelek pri istem. Izvolitev učitelja pri kaki šoli pa je bila odvisna od župnika. Ker je na Madžarskem več različnih konfesij in so otroci iste konfesije posejali le svojo šolo, so nastajale šole skoro v vsaki vasi in so bile po večini enorazredne, k večjemu dvorazredne. Tako je bilo tudi v Prekmurju, kjer obstojajo tudi danes naslednje konfesije: katoliška, evangelijska, židovska in kalvinska. Vsaka teh konfesij je imela svojo šolo. Tako se je dogajalo čisto, da je v enem kraju obstajalo dvoje ali pa še več osnovnih šol. Naravno, da so take šole imele tudi učiteljstvo svoje konfesije. Pri šolskih knjigah je imela besedo tudi pristojna cerkvena oblast, ki je predpisala, katere knjige se lahko uporabljajo v njenih verskih šolah.

Pouk je slonel na strogi verski in nacionalni podlagi. Madžarski merodajni krogi — posvetni in cerkveni — so bili v nacionalnem pogledu naravnost sovinstični. Vse šolski ustroj je šel za tem, kako pomadžariti številne druge narodnosti na Ogrskem. V tem smislu se je vzgajalo učiteljstvo, ki je vršilo svoj poklic z naravnost čudovito vnemo. Z otrokom se od prvega vstopa v šolo ni spregovorilo drugače kakor madžarski. Vsa nadaljnja vzgoja in pouk sta bila usmerjena v tem pravcu in uspehi so bili kajpada povoljni. Lahko rečem, da je vsak otrok, ki je po šestih letih zapustil osnovno šolo, popolnoma obvladal madžarsčino. Razumljivo je tedaj, da je madžarizacija posebno v zadnjih tridesetih letih, ko je ves upravni in uradniški aparat služil ideji pomadžarjenja, silno uspevala. Pomisliti je treba, da so odstranili iz šole tik pred svetovno vojno tudi edino slovensko knjigo, katekizem, in kako ne bi potem raznarodovanje slovenskega življa uspevalo! Vskliko, ki se je štel za »boljšega« človeka je govoril že samo madžarski, ker je to bilo »gospodsko«. Noben uradnik, učitelj ali duhovnik ni govoril s človekom, ki je le količjak obvladal madžarsčino, drugače, kakor madžarski. Tako se smelo lahko trdi, da se čez pol stoletja v Prekmurju ne bi slišala več slovenska beseda.

Boljševiška doba in prevrat.

Zadnje šolsko leto pod madžarskim režimom se je vršil pouk zelo neredno. Večino šol je zasedlo vojaštvo, ki je v njih stanovalo. Boljševiki so večino naših šol popolnoma demolirali. Požgali so ves inventar, ponekod celo okna, vrata in pode. Uničene so bile uradne knjige, učila, tako, da so ostale gole stene. Tudi šolska poslopja so bila deloma v najslabšem stanju.

Ko se je že sigurno vedelo, da bo prišlo Prekmurje k Jugoslaviji in je bilo pričakovati vsak čas zasedbe, je večina učiteljstva zbežala na Madžarsko. Nekateri pa so zapustili ta kraj že po zasedbi.

V takih razmerah je našla jugoslovenska vlada prekmursko šolstvo. Prvi trenotek se ni vedelo, kje pričeti z delom. Šolska poslopja so bila v najslabšem stanju, brez inventarja, brez učiteljstva. Domači delavci je bilo malo, napram došlemu uradništvu pa je bilo nerazpoloženje in sovraštvo posebno od strani tu ostale inteligence. Slovenija je sama rabila učiteljstvo na Koroškem in doma, od druge strani pa je tudi malokdo hotel iti v Prekmurje.

dobe novih ped. nasvetov in enotnosti v svojem delovanju, smo se seznanjali omenjeni udeleženci s šolstvom v Halle. To mesto je znamenito po pedagogu Francku, ki je vplival s svojim delovanjem celo na ameriško šolstvo. Spomin na Franeka so Franekove ustanove v Halle, to je del mesta, kjer so razni šolski tipi po njegovih intencijah in pa »Franck'scher Verlag«, kjer se tiska mnogo ped. knjig in ped. časopisov.

Učiteljstvo v Halle je delavno in ima v svoji sredi precej tovarišev, ki se odlikujejo s posebnim in uspešnim ref. delovanjem. Da se v svojem poklicu duhovno še bolj poglobi, obiskujejo razne počitniške tečaje, kakor n. pr. v Jeni, Genfu, Bernu itd. Dokaz imamo tu, da se učitelj, kateremu se da popolna svoboda, zaveda svoje lastne odgovornosti in ustvarja delo, ki bi ga v omenjenem položaju ne bi doprinala. Posebnost v Halle je »Museum für Vorgeschichte«, kjer se zbirajo stare rine oziroma izkopine bližnje okolice. V ta muzej vodijo učitelji dnevno svoje učenje, kjer jih prevzame kustos, ki poučuje potem mladino ob ogledovanju zbirk. Navzoči učitelj sam pri tem veliko pridobi. Prisostvoval sem pouku o najdbah iz ledene dobe.

Iz Halle sem pohitel tudi na deželo. V Mötzlich sem si ogledal enorazrednico z nerazdeljenim poukom, kakršne so v Nemčiji sploh. Učitelj Tietz se je trudil pokazati svojo težko delo kolikor mogoče popolno. 8 razredov hkrati poučevati, to je za marsikoga

Slovenskemu učiteljstvu!

„Zvonček“ je prenehal izhajati in Mladinska Matica bo pričela izdajati z novim letom nov mladinski list. List bo izhajal v veliki nakladi in bo tako poceni, da ga bo lahko imela vsaka slovenska hiša.

Kakšen naj bo ta list, je nam vsem znano, vendar navajava še tole: Da bo list zadovoljeval vsem pogojem in ustrezal sodobnosti, je potrebno, da ima čim več dobrih so-trudnikov. Obračava se do vseh tovarišic in tovarišev, ki imajo dobro voljo sodelovati pri listu, da postanejo sotrudniki našega novega centralnega mladinskega lista. List bo ogledalo, v katerem bo našla naša mladina vse, kar koli ji stoji blizu. Iz lista mora dihati sodobnost, list mora postati glasilo naše mladine, ki se ga bo oklenila in vzljubila. Zato naj tudi mladina sodeluje v listu s svojimi prispevki in vas prosiva, da jo navajate k temu. Potrebujeva pa: beletristiko (pesmi, povesti, pravljice, potopise itd.), prispevke iz vseh panog znanstva (kmetijstvo, tehnika, domača zemlja, tuji svet, živalstvo itd.), poročila o življenju mladine iz vsega sveta, navodila in načrte predmetov, ki bi jih čitatelji lahko sami izvršili, prispevke za zabavni del lista (rebuse, križanke, anekdote itd.) itd.

Seveda vse pa v lepi, preprosti umetniški obliki, ki bo dostopna vsem. Mladina pa naj prispeva spise razne vsebine, posebno pa dopise iz svojega kraja (poročila o elementarnih neizgledah, slike, uganke itd.).

Zelo dobrodošle nam bodo tudi dobre in lepe originalne slike naših krajev.

Ker sva prejela že nekatere želje, kako naj bi se list imenoval, prosiva ob tej priliki za čim več nasvetov. Ime lista naj bo sodobno, krepko in originalno.

Ker morava imeti v najkrajšem času zbranega čim več gradiva, prosiva, da se kmalu odzovete najinemu vabilu. Prispevki se bodo seveda honorirali. Vse dopise in prispevke za mladinski list pošiljajte na naslov: Tone Seliškar, Ljubljana, Poljanska cesta 15/st. X.

Tovariški pozdrav!

Urednika:

Josip Ribičič.

Tone Seliškar.

Prva organizacija šolstva.

Za urejevanje šolskih vprašanj se je ustanovil v Murski Soboti šolski svet, ki so ga tvorili večinoma domači gospodje. Ta šolski svet je bil v pomoč šolski oblasti pri delu organizacije šolstva. Treba je bilo predvsem na šolah namestiti učiteljstvo, ki bi naj pomagalo pri nadaljnjem delu. Kakor rečeno je večina bivšega domačega učiteljstva zapustila Prekmurje. Nekateri so ostali na svojih mestih, ali pa so bili nameščeni na drugih šolah. Poučevati in uradovati je bilo treba v državnem jeziku, tu so se pa zopet pojavile težkoče, ker učiteljstvo književnega jezika ni obvladalo. Bili so tudi taki učitelji, ki službe na naši šoli niso hoteli v začetku sprejeti. Od onstran Mure so se nekateri priglasili prostovoljno za službo v Prekmurju. Druge se je nameščalo po službeni potrebi. Pri teh so se izvršile prve velike napake, ker se je namestilo tu večinoma ne kvalificirano učiteljstvo. Premiščeno učiteljstvo se ni moglo uživati v razmere. Kako tudi, saj je našlo prazne šolske sobe, bilo je večinoma sprejeto hladno in mlajši ljudje so bili izpostavljeni napadom prekmurskega madžaronstva. Dejstvo je tudi, da se marsikateri tudi ni zavedal svojega poklica in je ustvaril slovenskemu učiteljstvu slab ugled. Polagoma pa so se sprejemali nazaj v službo učitelji, ki so prvotno zbežali na Madžarsko.

Tako so bile šole deloma personalno preskrbljene, pri čemer pa so se zagrešile napake, ki jih čutimo še danes. V sentimentalnosti in pri danih res težkih razmerah se ni obračalo dovolj paznje baš personalnemu delu organizacije prekmurskega šolstva.

Pri raznoličnosti prekmurskega šolstva je bil težaven posel tudi s krajevnimi šolskimi stolci. Večina šolskih stolcev iz nagajivosti ni hotela skrbeti za šole še nadalje. Učitelj, posebno »prišlek« je bil s svojo šolo

prepuščen sam sebi. Tako je glede opreme šol s potrebnimi sli najtežje. Prvi poskus unifikacije šolstva v Prekmurju se istotako ni obnesel, ker so posebno katoliške verske občine, odnosno njih voditelji odločno vztrajali na sistemu verskih šol. Iz te dobe, ki je bila najzlastnejša v desetih letih, izhaja iz naštetih dejstev borba s »prišleki« in liberalnim učiteljstvom, kakor so imenovali k nam došle učitelje prekmurski vodilni krogi.

Konsolidacija razmer.

Z leti so se izboljševale tudi razmere. Šole so se opremljale s potrebnim inventarjem. Pouk se je vršil redno. Otvarjali so se novi razredi. Oblasti so z zakoni in uredbami urejevale pravna, ekonomska, politična, personalna in druga vprašanja in s tem so se razmere vidno boljšale. Osebito je imel vpliv na izboljšanje razmer prihod dobrih kvalificiranih učnih moči. Nekateri učitelji, starejši ljudje, so se z idealizmom poprijeli dela in so z razumevanjem položaja ugledili pot došlim mladim tovarišem. Število resnih delavcev se je čezdalje večalo. Ljudstvo je s simpatijami spremljalo delo učiteljstva in je temu primerno istemu šlo na roko. Došlo je celo do sporazuma med domačim in došlim učiteljstvom, tako, da so tudi v tem oziru razmere postale znosne. Prihibi je treba, da so nekateri učitelji domačini aktivno sodelovali pri vsaki akciji, ki jo je podvezelo učiteljstvo in so se tudi v nacionalnem pogledu približali smericam nacionalnega učiteljstva, dočim drugi del še danes noče razumeti položaja in se več ali manj vdaja stariim čuvstvom in tradicijam. Tako je nastal v učiteljskih vrstah spor. V nemali meri je dalo povod temu sporu vprašanje manjšinskih šol. Spor so poostriale še desolatne strankarske razmere, ker ni bilo več meja med poštenostjo in častikrajo, med tovarštvom in sovražnostjo.

LISTEK.

V mladini leži bodočnost naroda

Gornji naslov je blestel raz raznih šolskih poslopij, ki sem jih obiskal kot udeleženeec ped. tečaja, ki ga je priredil v tek. počitnicah Centralni institut za vzgojo in pouk v Berlinu. Vsi udeleženci smo se zavedali resničnosti gornje trditve in zato se nismo ustrašili žrtve in truda, ki je zvezan z obiski tečajev. Za delovanje med narodom smo iskali novih pobud. To pot so nas peljali Berlinčani v Halle in Dresden. Z vseh vetrov smo se nabrali. Zanimanje je vzbujal profesor iz Indije in zanimiva tipa sta bila dva udeleženca z Islandije. Jugoslavijo smo zastopali trije učitelji.

Nekaj gorkega objame človeka, ko sedi v dvorani ob sprejemu udeležencev. Na eni strani dokazujejo zastopniki šolskih oblastev, da so vneti reformatorji šolstva, ki ga preobrazujejo v sporazumu učiteljstva, na drugi strani pa učiteljstvo, idealno in pošteno, pravi funkcionarji ljudstva, ki išče na tečajih novih pobud in notranjega zadovoljenja.

Med tem, ko se je zbralo na Danskem in tudi v Genfu nad 2000 učiteljev, ki naj

prava uganke. Svojo nalogo je vršil na ta način, da je zaposloval mladino v raznih skupinah, po 3, 4 ali celo 5. Več o tem v »Popotniku«.

Iz Halle smo pohiteli preko Leipziga v Draždane. Saksonska ima zelo razvito šolstvo, katerega hrbitišče je izredno delavno in sposobno učiteljstvo. Razne knjižnice, razstave učil, šolski muzeji, delovne zajednice, pričajo, da je v tej državi ped. delo doma. Središče šolstva je poizkusna šola na Georgplatzu. Tjakaj zahaja hospitirati vse mestno šolstvo in tudi naši udeleženci so najraje drveli tja. Saj, tam si se divil domačemu življenju, prisrčnosti med učiteljstvom in mladino in domačnosti šolskih sob.

Pa mi je trdil nek tovariš iz Danzinga: »E, lepo je tam, vendar nisem za ekstremnost.« Odgovor: Brez ekstremnosti ni napredka. Le ekstremnost je pogon za dvig vsakojake kulture.

V Draždaneh nam je predaval med drugimi tudi g. dr. Hartnacke, mestni šolski svetnik, ki pa je v sporu z ondotnim učiteljstvom. Razvijal je teorije o podedovanosti in se povzpelo do trditve, da delavski otroci niso nadarjeni. Dokaz mu je bila statistika. Obžaloval je obenem, da se nadarjenici, ki pa so v izvedelavskih slojih, podpovprečno, nenadarjenici pa nadpovprečno množe. Kaj čaka nemški narod, da je vprašal. Pri tem je namignil na Spenglerjevo delo »Untergang des Abendlandes. Zahteval je, da se otvore

posebne šole za nadarjenice, češ, sicer bo inteligentna propadla. Že sedaj so bili le 3 profesorji v Nemčiji sposobni, da so preračunali prenos energije ob montaži novih motorjev po znanem neuspelem poletu Zeppelina v Ameriko. — No, o tem več v »Popotniku«.

Učiteljstvo v Nemčiji hoče pomagati celotni mladini. S posebno ljubeznijo prihaja do nenadarjenih. Zato imajo v mestih pripravnice za prvi razred in pomožne razrede, v katerih zbirajo manj nadarjene iz raznih šol. Repetentov ni, ker nočejo osebnosti ubijati. Vsakdo naj pride do višine, kjer prihaja v stik s kulturo. To je prav in tudi pri nas naj bi bilo v tem oziru bolje. Kakor skrbje za manjnadarjene, tako se brigajo tudi za nadarjene. V ta namen ustanavljajo razrede za nadarjene.

Naše prilike ne dopuščajo, da bi tudi mi v tako izdatni meri skrbeli za različno nadarjene. Pač pa dosežemo svoj namen, če določimo v učnem načrtu dve uri za diferencirani pouk. V teh urah bi se nadarjeni pečali z izdelovanjem raznih nalog, manj nadarjenim pa bi težjo učno snov še enkrat ložili in mehanizirali. Lahko pa bi imeli samo pomožne ure za manjnadarjene. O tem bomo morali razpravljati. V mojem razredu se je ta način pomoči manjnadarjenim zelo dobro obnesel.

Leo Pibrovce.